

AGRICULTURA ECOLÓXICA ALTERNATIVA GLOBAL

Gabino VÁZQUEZ FERNÁNDEZ

Presidente do Consello Regulador da Agricultura Ecolóxica de Galicia

SUMARIO: Para que o modelo de Agricultura Ecolóxica non sexa obxecto de manipulacións, a Agricultura Ecolóxica debe ser concebida baixo a súa acepción máis globalizadora. Máis que unha simple técnica productiva é un sistema de coñecemento fundado en tres pilares: productivo, ambiental e humano. No marco europeo dunha agricultura subvencionada, de baixa competitividade, de alto impacto ambiental, con baixa calidade dos alimentos e baixas rendas para os pequenos agricultores, a Agricultura Ecolóxica vai gañando recoñecemento en amplos sectores sociais, incluída a Administración Pública, e representa unha solución á racionalización do gasto público, á preservación do patrimonio ecolóxico e cultural e á garantía dunha renda digna para os pequenos agricultores así como unha mellora na calidade da alimentación, o que redundará positivamente na calidade de vida. O desenvolvemento da Agricultura Ecolóxica implica: a defensa das pequenas explotacións, a formación do agricultor, o estímulo do asociacionismo, a xestión directa dos recursos naturais, a manufacturación in situ dos alimentos, o estreitamento das relacións cidade-campo, o contacto directo entre produtores e consumidores, etc.

SUMARIO: Para que el modelo de Agricultura Ecológica no sea objeto de manipulaciones, la Agricultura Ecológica debe ser concebida bajo su acepción más globalizadora. Mas que una simple técnica productiva es un sistema de conocimiento fundado en tres pilares: productivo, ambiental y humano. En el marco europeo de una agricultura subvencionada, de baja competitividad, de alto impacto ambiental, con baja calidad de los alimentos y bajas ganancias para los pequeños agricultores, la Agricultura Ecológica va ganando reconocimiento en amplios sectores sociales, incluida la Administración Pública, y representa una solución a la racionalización del gasto público, a la preservación del patrimonio ecológico y cultural y a la garantía de una renta digna para los pequeños agricultores así como una mejora en la calidad de la alimentación, lo que redundará positivamente en la calidad de vida. El desarrollo de la Agricultura Ecológica implica: la defensa de las pequeñas explotaciones, la formación del agricultor, el estímulo del asociacionismo, la gestión directa de los recursos naturales, la manufacturación "in situ" de los alimentos, el estrechamiento de las relaciones ciudad-campo, el contacto directo entre productores y consumidores, etc.

SUMMARY: To save the ecological agricultural model from being the object of manipulation, Ecological Agriculture should be viewed under its more global aspects. More than a simple productive technique, it is a system of knowledge founded on three pillars : productive ,environmental and human. In the European context of subsidized agriculture of low competitiveness, of high environmental impact, with low food quality and low earnings for small farmers, Ecological Agriculture is gaining recognition in wide social sectors including the public administration, and represents a solution to the rationalization of public expenditure and the conservation of the environmental and cultural heritage and the guarantee of a decent income for small farmers as well as an improvement of the quality of the food, which brings about an increase in the quality of life. The development of Ecological Agriculture implies: the defense of small exploitations, the education of the farmer, the stimulation of Associationism, the direct management of natural resources, the manufacture in situ of food, the strengthening of city-country relationships, direct contact between producers and consumers etc.

A Agricultura Ecolóxica como alternativa global

A Agricultura Ecolóxica na súa acepción máis globalizadora contempla a relación existente entre a actividade humana no seu conxunto, as súas raíces e efecto xerador de cultura, as súas consecuencias ecolóxicas, sociais e sobre o individuo, así como o seu resultado económico, centrándose máis particularmente na produción dos alimentos, as condicións baixo as que ésta se ten que realizar e nas que teñen que chegar ó consumidor.

Para que a Agricultura Ecolóxica poida desenvolver o seu potencial transformador das relacións entre as persoas e destas co medio, debe ser tida en conta en toda a súa complexidade; aínda correndo o risco de verse separada do eido das ciencias exactas para aproximarse ó campo das ciencias humanas, máis que dunha tecnoloxía estamos a falar dun modo de entende-la vida. Esta circunstancia posiblemente sexa unha das causas que dificultan o seu espallamento e a súa aceptación por parte de instancias como a administración pública ou a universidade dotándoa, nembargantes, dunha gran creatividade que se demostra na multitude de propostas, tendencias e movementos sociais que se xeran e das que son un bó exemplo as asociacións e cooperativas relativamente numerosas en proporción ó sector social que implican. Doutra banda, en canto deixa de ser tida en conta na súa totalidade globalizadora pode pasar a ser un obxecto de manipulación e rendibilización política, unha nova estratexia comercial dos mesmos sectores industriais implicados no desenvolvemento da agricultura química ou un “adorno curricular” dalgún expediente académico, que é no que corre perigo de converterse a Agricultura Ecolóxica sobre todo nas rexións menos desenvolvidas; nestes lugares a falta de formación, conciencia ou sensibilidade social impide un correcto control do uso que certos sectores están a facer deste discurso, e do que nos derradeiros tempos escomenzamos a ver abundantes manifestacións.

Ata moi recentemente podíamos considerar que o suxeito da agricultura, o produtor, era o propio protagonista no desenvolvemento da súa actividade, compendiando os coñecementos transmitidos pola tradición coas observacións das súas propias experiencias que pasaban a formar parte do acervo das seguintes xeracións; deste xeito foise concretando un sistema que chegaría a ter implicacións dende a produción á distribución dos alimentos, incidindo ó mesmo tempo na configuración doutros sectores da sociedade. Un dos efectos máis notables de aquel sistema era o xerador de cultura, diferenciando as identidades das distintas civilizacións que poboaron o planeta, pero tamén tivo un papel significativo na configuración do mapa demográfico e dos espazos naturais, así como na pervivencia da biodiversidade e a disposición de recursos alimentarios.

Na actualidade o suxeito agrícola é un mero servidor dun sistema de produción definido polo estamento político (perfectamente dirixido dende os lobbies industriais) e rexido por técnicas e normas impostas dende a universidade e o persoal “técnico” que nela se fabrica (perfectamente dirixido dende os lobbies

industriais). Neste senso, e referido ós devanditos perigos ós que se ve abocada a A.E., non deixa de ser realmente significativo que, namentras organizacións autónomas e tradicionalmente adicadas á divulgación desta agricultura atópanse con serias dificultades para desenvolver a súa laboura divulgativa, xurdan, dende plataformas conservadoras e absolutamente identificadas con intereses totalmente contrarios ó enfoque social ou medioambiental que debe rexer calquera actuación enmarcada no campo da A.E. (producción agro-gandeira intensiva, industrias químicas, e certas asociacións empresariais, organismos ou fundacións) cursos e actividades organizados con gran rebumbio na percura de conquistar un bó impacto nos medios de comunicación, pero carentes de calquera política de continuidade ou de consecución dunha implantación real desta práctica no medio agrario.

Alleas á orixe, ó sentido último e ás implicacións naturais, sociais e individuais desta actividade, as políticas agrarias modernas foron causa de desertización, acumulación de excedentes agrícolas, forte incremento do gasto público e perda de calidade nos alimentos, aumentando as diferencias económicas entre as diferentes rexións europeas e repercutindo nunha forte perda de identidade cultural nas mesmas. As pequenas explotacións están ameazadas, mantense o apoio ás agriculturas de países do centro e norte de Europa namentres a nosa condénase ó abandono e ocupación de terras con cultivos a longo prazo e de baixa rendibilidade. Esta situación agrávase moito máis cando nos referimos ó contexto mundial, xerándose paradoxas como o incremento dos custos de produción e o incremento dos excedentes agrícolas xunto co incremento da fame no mundo, da produtividade agraria xunto coa desertización, da aparición de novas formulacións xenéticas artificiais xunto cunha dramática perda de biodiversidade, etc.

A Comunidade Europea, dende as súas orixes plantéxase como un obxectivo político organiza-los recursos propios do modo máis racional, tratando de garanti-la rendibilidade dos procesos productivos e o abastecemento á poboación de bens de consumo. Con este fin en 1969 desenvólvese o artigo 39 do tratado de Roma dando orixe ó que se chamou Política Agraria Común (PAC), creando as bases para un desenvolvemento agrícola que vai traer, como consecuencia, a diminución na competitividade da agricultura europea e unha importante xeración de excedentes producindo, ó mesmo tempo, un gran impacto ambiental; paralelamente, deteriórase a renda dos pequenos agricultores, baixa a calidade dos alimentos, aumenta a dependencia do campo con respecto a outros sectores e aumentan os custos de produción chegando a unha situación de agricultura fortemente subvencionada que se traduce nun alto custo social e nun desequilibrio presupostario importante. Xa no Memorándum do 18 de decembro de 1985 a Comisión, a partir dun amplo debate baseado no seu “Libro Verde”, reflexa os seguintes puntos como orientacións fundamentais:

- Reducir progresivamente a produción nos sectores excedentarios gracias a unha política de prezos baseada nas necesidades do mercado.

- Ter en conta de maneira máis eficaz e sistemática os problemas de ingresos das pequenas explotacións familiares.
- Apoia-la actividade agraria nas zonas nas que sexa indispensable para a ordenación territorial, o mantemento dos equilibrios sociais e a protección do medio ambiente, e
- Sensibilizar cada vez máis ós agricultores ante os problemas do medio ambiente.

As distintas administracións públicas atópanse cun sistema de pensamento desenvolvido á marxe da propia actividade política e que, nembargantes, dá cumprida resposta a moitos dos problemas orixinados polos seus programas desenrolistas, plantexados en función de prazos inmediatos e intereses económicos moi concretos e que soen conducir a posicións de moi difícil (a veces irreversible) solución. Isto levou a unha cada vez maior integración, tanto nos programas políticos como nas actuacións administrativas, das premisas que deben de rexer unha produción que se poda denominar “Ecolóxica”, dando como froito un corpo lexislativo e normativo cada vez máis amplo e á creación de órganos específicos de control e apoio ó desenvolvemento desta Agricultura. Dando resposta a algunha destas reflexións e a unha cada vez maior demanda social e de mercado, o 22 de xullo de 1991 publícase o Regulamento CEE n.º 2092/91 do Consello, de 24 de xuño de 1991, sobre a Producción Agrícola Ecolóxica e a súa indicación nos produtos agrarios e alimenticios. A nivel nacional o devandito Regulamento concrétase no Real Decreto 1852/1993, de 22 de outubro, sobre Producción Agrícola Ecolóxica e a súa indicación nos produtos agrarios e alimenticios e, na autonomía galega, na Orde do 7 de maio de 1997, da Consellería de Agricultura.

Pódese dicir, polo tanto, que a inqueda manifestada polos defensores da Agricultura Ecolóxica dispón dunha base argumental sólida, íntegramente asumida por sectores cada vez máis amplos da sociedade e respondida dende o poder executivo europeo e nacional mediante leis que pretenden dotar dun marco xurídico e formal propio á práctica da mesma. En canto á resposta social acadada, é significativo que a nivel nacional se teña pasado de 27.078 ha. cultivadas en 1995 a 103.735 en 1996, o que supón un incremento do 330% (M.A.P.A.). Se falamos de países coma U.S.A. este mercado acada valores estimados nuns 3.000 millóns de dólares (IFOAM) e a nivel europeo o crecemento pódese calificar cando menos de significativo segundo se comproba na táboa adxunta, chegando a casos como a reconversión do 50% da superficie agraria no Tirol e do 7% no conxunto de Austria, reflexando a efectividade dos programas governamentais de apoio ó desenvolvemento desta agricultura.

Países	1995 Sup. en Ha.	1996 % A.E./S.A.U.	Crecemento anual		
			94/95	90/95	85/95
ALE	272.139	1,8	9,4	47,5	27,3
AUS	224.000	7,2	16,7	109,1	47,2
BEL	3.956	0,4	23,1	34,7	25,2
DIN	38.259	1,5	44,7	24,1	26,9
ESP	24.079	0,1	28,5	66,1	29,4
FIN	25.822	1,9	22	103,7	46,3
FRA	85.000	0,3	-2,4	5,8	6,8
G.B.	32.476	0,3	4,6	10,4	20,5
GRE	3.000	0,1	60,4	135,5	100
HOL	12.789	0,7	18,1	11,2	18,6
IRL	6.457	0,2	13,9	12,6	25,2
ITA	154.028	1,2	33,8	143,9	51,1
LUX	600	0,5	16,7	2,1	6,2
NOR	5.768	0,8	21,6	26	42,9
POR	5.000	0,3	40	80,7	41,2
SUE	101.458	3,4	44,1	17,8	41,5
SUI	31815	3,8	20,7	29,7	27,1
TOTAL	1.023.346	6,59	28,65	54,88	37,76

Fonte IFOAM

A forza da A.E. radica en que, tendo nacido moito antes que a propia PAC, imponse como solución á racionalización do gasto público, preservación do patrimonio ecolóxico e cultural das rexións de Europa, solución válida para garantir unha renda agraria digna e como mellora da alimentación e, deste xeito, do estado de saúde das persoas, é dicir, mellorando a calidade de vida, sendo capaz de garanti-la viabilidade das pequenas explotacións familiares fomentando a produción de novos alimentos e de maior calidade; en contra da actual situación de produción agrícola subvencionada, que favorece fundamentalmente ás grandes explotacións.

Mais que unha simple técnica productiva, a Agricultura Ecolóxica é un sistema de coñecemento que se fundamenta, polo tanto, en tres piares: Productivo (actividade agrícola), Ambiental (utilizando técnicas e manexos non contaminantes nin degradantes do entorno) e Humano (percurando unha renda digna para o produtor e un alimento de calidade para o consumidor interesándose, asemade, pola preservación da cultura e patrimonio rural). Evidentemente é o aspecto Productivo o que condiciona en primeiro lugar, e atrévome a dicir que

ata impón, o desenvolvemento da A.E., dado que é a motivación fundamental para o produtor, pero non se pode esquecer o gran peso do factor Medioambiental no momento de definir as políticas gobernamentais. No plano Humano, o cambio de conciencia en canto a solidariedade social e sensibilización ecolóxica que de feito se está a producir en sectores sociais cada vez máis amplos, require dun esforzo moito maior e máis decidido por parte de institucións públicas como as universidades ou a propia administración que, a pesar dos múltiples acordos nacionais e internacionais, leis e manifestacións de todo tipo que se fan cada vez con maior profusión, non parecen estar moi interesadas na implantación real destes cambios (0,7%, protección de espazos naturais, economía social, diminución de emisións de CO₂, etc.), sen se decatarse das consecuencias futuras das actuais políticas conservadoras.

Dentro destes necesarios cambios a impulsar, o reciclado de subproductos da explotación e dos residuos orgánicos así como a utilización de técnicas biolóxicas de protección e alimentación de cultivos e gandeirías establece, ó mesmo tempo, unha nova orientación da produción industrial dirixida á agricultura; no campo comercial establécese, asemade, unha nova dinámica na que aparecen novas técnicas de apoio á produción, mellora da rendibilidade e diminución do impacto ambiental debido á manipulación, almacenamento e transporte dos alimentos.

O nivel cultural dunha sociedade, o interese dos seus poderes públicos e as dificultades técnicas e económicas polas que está a pasar a agricultura convencional facilitan o desenvolvemento da A. E. Estas condicións obsérvanse preferentemente nas áreas máis desenvolvidas cultural e economicamente e, como consecuencia, as rexións menos desenvolvidas pero con mellores condicións para a práctica da A. E. son, decote, onde menor implantación ten. O desenvolvemento da A. E. implica a defensa das pequenas explotacións familiares, a formación do agricultor, o estímulo do asociacionismo, a xestión directa dos recursos naturais e o fomento dunha mellor calidade na alimentación; xunto co desenvolvemento da manufacturación “in situ” dos alimentos, a necesaria implicación da cidade no campo a través dos sistemas de ensino e do contacto máis directo entre produtores e consumidores, a disposición de espazos naturais para o lecer así como a racionalización do turismo rural constitúen os fundamentos dunha correcta formulación do desenvolvemento rural.

Precisamente porque se trata máis ben dun sistema vivo, do que a xénesa vaise dar ó mesmo tempo na mente dos produtores e consumidores autónomos e sensibilizados coa problemática social e ambiental implicada e que seguen a ser a súa forza impulsora e os que dotan de contido a este movemento, a Agricultura Ecolóxica abarca múltiples áreas do coñecemento e a actividade humana máis ca definirse nunha técnica concreta, desenvolvéndose ó mesmo tempo dende escolas ou ópticas diferentes, pero sempre independentemente e moi por diante das formulacións da política ó uso ou os desenvolvidos pola actividade académica universitaria. Deste modo, a evolución do movemento da

A.E. entre distintos colectivos, e incluso entre os distintos países, chegou a determina-los términos máis habituais en cada un deles (ecolóxica, biolóxica, orgánica, biodinámica, permacultura, etc.), ó tempo que o soporte conceptual e a meirande ou menor inclusión de parámetros de orde social, ambiental, etc. configuran as distintas escolas e corrente que se foron creando, contribuíndo, en todo caso, ó artellamento dunha nova cultura de maior integración dos intereses humanos e ambientais.

Contra este labor de formación de conciencia e busca de sistemas de produción sostibles e mais distributivos, os esforzos de manipulación e control do espallamento da Agricultura Ecolóxica por parte de sectores como os enriba mencionados o único que poden lograr é un retraso na súa implantación social, como xa ten ocorrido noutros campos da ecoloxía (reciclado de residuos, restriccións de producións industriais de CFCs ou emisións de CO₂, preservación da biodiversidade, etc.); poderíamos ilustrar con moitos exemplos os graves danos producidos, cando non irreversibles (furado de ozono, desertización, efecto invernadoiro, extinción de especies, contaminación xenética, etc.), causados por ese retraso en poñer en marcha medidas ou actuacións de interese universal coa intención de preservar intereses económicos moi concretos nunha, certamente moi errónea, maneira de entender as leis do mercado como mediadoras das relacións sociais e xeradoras de progreso.

As técnicas empregadas na A. E. proveñen, a miúdo, de prácticas utilizadas por grupos ou civilizacións remotas no tempo ou no espacio, como os esenios ou os aborixes australianos ou, moito máis próximos, os propios celtas. No xeral aplícanse técnicas e ferramentas totalmente comúns ás utilizadas na agricultura máis convencional cambiando o modo de uso ou o manexo dos cultivos. Nalgúns casos, como a análise cristalográfica ou as aplicacións homeopáticas, a A. E. abre portas á investigación en campos absolutamente novidosos que nada teñen que ver coa forma na que se ten interpretado o traballo agrícola deica hoxe e que rompen co actual modelo de separación de funcións: o investigador de bata branca no limbo do seu laboratorio e o traballador de mono no inferno da lama e do purín. Esta agricultura impón unha relación na que o investigador se pon ó servizo do produtor e depende totalmente del para a transformacións en materia viva do seu coñecemento.

Os produtores e comercializadores enfróntanse, cada vez máis, a situacións técnicas e económicas delicadas chegando a ver incluso comprometida a viabilidade dos propios negocios e explotacións: debido á competencia dos mercados, os custos cada vez meirandes da produción e o transporte e problemas derivados das prácticas abusivas na fertilización ou no control de plagas. Ó incrementarse a demanda de alimentos ecolóxicos atopan, apoiándose en bases teóricas e prácticas perfectamente establecidas, cunha alternativa eficaz para poder mante-lo seu poder adquisitivo e aínda o seu posto de traballo. Baixo a presión dos consumidores, son aqueles agricultores mellor informados e baixo administracións máis dinámicas os que primeiro acceden a esta forma de producir ali-

mentos, polo que disfrutarán das vantaxes que poidan supoñe-la súa primeira colocación no mercado, ademais de canalizar as posibles axudas institucionais que veñan xurdindo como xeito de apoio e fomento desta nova agricultura. Doutra banda, nun contexto de crise enerxética, deterioro xenético e queamento global do planeta, é absurdo manter sistemas de produción que implican o gasto dunhas 500 calorías para a produción de 1 caloría de alimento en forma de leituga nun cultivo de invernadoiro (G. Guet, 1994), polo que tendo en conta que directa ou indirectamente (producción, elaboración e transporte dos alimentos, embalaxes, produción industrial de maquinaria, fertilizantes e fitosanitarios, etc.) a maior parte da contaminación ambiental que padecemos deriva da actividade agrícola (por riba dun 60% segundo cálculos estimados a partir de distintas fontes), pódese entender que o papel do consumidor é vital para promove-lo cambio nos modos de produción agraria e das actividades industriais asociadas; neste sentido é moi importante o apoio que os consumidores deben de ofrecer ás organizacións implicadas no desenvolvemento do Comercio Xusto e Solidario que deberán de ser, ó mesmo tempo, protexidas e potenciadas tanto polas administracións locais como por organismos internacionais como poden ser a Comisión polo desenvolvemento Sostible (CDS), a FAO, OCDE, etc., de tal xeito que o desenvolvemento da Agricultura Ecolóxica pase a ser obxecto esencial de tódalas políticas agrarias do futuro.

FUNDACIÓN GALICIA - EUROPA

EN EUROPA Ó SERVICIO DE GALICIA

A Fundación Galicia - Europa é unha institución privada sen fins lucrativos, creada para promover todas aquelas accións que propicien o achegamento de Galicia a Europa e viceversa.

En particular ten como obxectivos lograr un maior grao de formación e información da sociedade galega nas cuestións relativas a Europa e ás súas institucións, por un lado, e canaliza-la xestión e promoción de intereses galegos en Europa, por outro.

O seu órgano de representación, goberno e administración é o Patronato, presidido polo Presidente da Xunta de Galicia e integrado por representantes das entidades membros da Fundación.

ENTIDADES MEMBROS

- XUNTA DE GALICIA
- BANCO PASTOR
- GAIXA GALICIA
- CAIXA OURENSE
- CAIXA PONTEVEDRA
- CAIXAVIGO
- CÁMARAS GALEGAS DE COMERCIO INDUSTRIA E NAVEGACIÓN

OFICINA EN GALICIA

Rúa dos Feáns, 5 - baixo
Teléfono (981) 54 10 12
Fax (981) 54 10 13
15706 SANTIAGO DE COMPOSTELA

OFICINA EN BRUXELAS

Avenue Milcamps, 105. 1040
Telf. 3 - 22 - 735 54 40
Fax 3 - 22 - 735 46 78
BRUXELAS